

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УО «Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка»
Исторический факультет

**ЕВРОПА: АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРЫ.
ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА БЕЛАРУСИ**

Материалы IX Международной научно-теоретической конференции

Минск, 10–11 ноября 2016 г.

Минск
РИВШ
2016

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

Е91

Рекомендовано
советом исторического факультета УО «Белорусский
государственный педагогический университет имени Максима Танка»
(протокол № 3 от 26 октября 2016 г.)

Редколлегия:

кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шупляк*;
кандидат педагогических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Рецензенты:

доктор исторических наук профессор *В. А. Федосик*;
доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*

Е91

Европа: актуальные проблемы этнокультуры. История и культура Беларуси : материалы IX Междунар. науч.-теорет. конф., Минск, 10–11 нояб. 2016 г. / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : РИВН, 2016. – 140 с.

ISBN 978-985-586-020-5.

В сборнике содержатся материалы по истории и культуре Беларуси. Освещаются проблемы этнокультуры, межэтнических и конфессиональных отношений, международного культурного и научного сотрудничества. Рассматриваются вопросы социально-экономического развития, молодежной политики, образования, взаимодействия в сферах искусства, науки и производства.

Адресуется студентам, магистрантам, аспирантам и всем, кто интересуется исторической наукой.

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

ISBN 978-985-586-020-5

© Оформление. ГУО «Республиканский институт
высшей школы», 2016

цэнтраў у Літве важнае месца займае стабільная грамадска-палітычная і культурная сітуацыя ў Беларусі, дзяржаўная зацікаўленасць у захаванні сваіх этнічных асаблівасцяў. Этнаацыянальная ідэалогія, захаванне і распрацоўкі творчай элітай вобразаў мінулага спрыяюць кансалідацыі беларускай супольнасці і фарміраванню этнічнай ідэнтычнасці розных узроўняў.

Літаратура

1. Адамковіч, А. Беларусы ў Літве: учора і сёння // Кніга I – Вільня. – Вільня: Таварыства беларускай культуры ў Літве, 2010. – 200 с.
2. Архіў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Ф. 6. – Воп. 14. – Спр. 226.
3. Багалейша, С.В. Беларуска-літоўскія ўзаемаадносіны ў 1915-1924 гг. / С.В. Багалейша. – Мінск: Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт, 2014. – 231 с.
4. Виленский музей. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://vilnia.com/museum/default.asp?newsId=16>, русский. -Дата Доступа: 18.11.2014 г., свободный.
5. Коваль, В. Контакты белорусского и украинского диаспор межвоенного периода. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://docviewer.yandex.by/?url=ya-serp%3A%2F%2Fpdf.kamunikat.org%2F13178-10.pdf&lang=be&c=55606669feb7>, свободный. - Дата доступа: 03.05.2015 г. - Язык: белорусский.
6. Плыгаўка, Л. Беларуская мова ў Літве: сацыякультурны і лінгвістычны аспекты // Манаграфія. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2009. – 340 л.
7. Рунь / заснавальнік Таварыства беларускай культуры ў Літве. – Вільнюс: 1997 – 2001.
8. Статистика Литвы // Литовский Департамент статистики. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stat.gov.lt/07.pdf> , литовский. - Дата доступа: 18.11.2014 г., свободный.
9. Ціхаміраў, А. 3 гісторыі беларускай дыяспары ў Літве// Дыяспара. Культуралогія. Гісторыя / пад рэдакцыяй А. Мальдзіса, А. Смаленчука. – Мінск: Голас Радзімы, 2006. – 359 с.
10. Kalba ir tarpkultūrinė komunikacija / [redakcinė kolegija: L. Plygavka]. - Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2009. – 190 с.

СЯРГЕЙ ПАЛУЯН У БАРАЦЬБЕ ЗА НАЦЫЯНАЛЬНУЮ ШКОЛУ

А.В. Казаровец, нав. рук. М.М. Забавскій
БДПУ (Мінск)

Рэвалюцыя 1905-1907 гадоў узварухнула шырокія масы рабочых і сялян, узмацніла іх жаданне да змен, да нацыянальна-вызваленчага руху. Сярод тых, каго ускрыліла рэвалюцыя, быў і Сяргей Епіфанавіч Палуян – беларускі пісьменнік, крытык, публіцыст рэвалюцыйна-дэмакратычнага накірунку. Народзіўся ён 19 кастрычніка 1890 г. у Брагіне. Сям'я яго была мнагадзетнай: пяць дачок і тры сыны. Як жа наракаў на «няўдалага» сына паважаны землеўладальнік Епіфан Іванавіч Палуян... Сяргей ужо

ў Мазырскай прагімназіі звязаўся з рэвалюцыянерамі. І нават прыязджаючы дадому, «прапагандаваў» сялян. Малодшых братоў і сясцёр збіраў ён на двары і вучыў сяваць «Варшавянку» і «Марсельезу». Хлопец заўсёды і ўсюды размаўляў на беларускай мове, нягледзячы на тое, што бацькі намагаліся пры важных гасцях паказаць сябе «панамі», пераходзячы на польскую ці рускую. Знешне ўсmeshлівы, ружовавашчокі, з ззяючымі блакітнымі вачыма ён меў несуднасны знешнасці моцны характар, галоўнымі рысамі якога была праўдзівасць, справядлівасць і настойлівасць. Ішоў час, змянялася жыццё юнага Сяргея, але ўсе цяжкасці, якія выпадалі на яго лёс, толькі ўзмацнялі гэтыя якасці. Цяпер ён ужо не ружовавашчокі юнак: худы твар, глыбока запалыя вочы, пенснэ... Цяпер бярэ ў свае моцныя рукі барацьбу за нацыянальную школу.

«Няма чаго казаць пра тое сумнае становішча, у якое пастаўлены ў Расіі народны настаўнік, які павінен пашырыць у народзе асвету пад «неукоснительным надблюдением» кожнага «власть имеющего». І калі пры такіх немагчымых умовах даводзіцца працаваць і рускаму настаўніку, то што ўжо і казаць пра настаўніка нейкага «недержавного» народа, хаця б і нашага, беларускага» - так апісвае становішча беларускай нацыянальнай школы ў пачатку XIX стагоддзя Сяргей Падуян у адным са сваіх публіцыстычных твораў [2, с.41]. Юнака сапраўды хваляваў лёс беларускай школы, беларускага нацыянальнага адраджэння. Апрача таго, што настаўнік павінен быў з'яўляцца чыноўнікам, сотня вачэй пільна сочыла за кожным яго рухам. Абвінавачвалі ў сепаратызме і гэты сепаратызм бачылі ў кожнай драбніцы. Але не глядзячы на гэта беларускія настаўнікі адны з першых «сталі ў шэрагі работнікаў народнага вызвалення».

У гэты цяжкі час настаўнікі працавалі не толькі над агітацыяй, але і над культурна-будаўнічай работай. Настаўніцтва павінна было падрыхтоўваць нацыяналізацыю школы, бо «толькі адна гэта нацыяналізацыя можа рассекчы гордзіў вузел беларускай блытаніны, яна адна можа вывесці беларускі народ з таго тупіка, у які завялі яго нашы ўласныя вышэйшыя слаі сваёй антынароднаю палітыкаю, і паставіць яго на шлях агульначалавечага развіцця» [2, с.42].

З'явілася патрэба выдаваць ўласную настаўніцкую літаратуру, для задавальнення якой рабілася некалькі спроб, але ніводная з іх не дала жаданых вынікаў. Аднак адно выдавецтва абяпала час ад часу выпускаць зборнікі. Такім быў зборнік «Белорусский учитель», у якім «белорусского» было не шмат. У «Белорусском учителе» мы не ўбачым той вядучай ідэі беларускага адраджэння, што рабіла б з усіх частак кнігі адно цэлае. Вялікім недахопам было і тое, што зборнік выдадзены на рускай мове. Наша свядомае настаўніцтва мала будзе пасля карыстацца «Белорусским учителем».

Толькі нацыянальная школа можа выканаць найважнейшае заданне – вызваліць народ з цемры. «Школа не павінна навязваць чужую культуру, як думаюць амаль усе, хто вучыць беларусаў на рускай ці польскай мовах. Школа, якая звяртаецца да вучняў на чужой, незразумелай для яго мове, не можа развіць душу, сэрца і думкі дзіцяці. Сапраўдная школа развівае сваё, не чужое, усё тое, што адбілася ў дзіцячай галаве з першых дзён жыцця як спадчына мінулых пакаленняў – дзядоў і прадзедаў, якія жылі гэтым культурным здабыткам, павялічвалі яго і перадавалі дзецям і ўнукам. Нягледзячы на тое, што народная школа дае трохі ведаў, нацыянальная школа на

роднай мове не дасць разбурыць падмурак, закладзены ў душу прыродай, якая прадракла ёй нарадзіцца і быць беларусам» – піша пра нацыянальную школу С. Цітко [3, с. 49]. Для беларусаў навучанне дзяцей роднай, матчынай мовы мала вельмі вялікае значэнне. Гэтая і іншыя думкі аб школе, надрукаваныя на старонках «Нашай Нівы», не страцілі значэння і для іншых народаў. На пытанне «Што рабіць для свядомай павагі да свайго, роднага?» Палуян адказвае на старонках «Беларускага календара» так: «Неабходна, каб ішло на сяло як мага больш беларускіх кніг і беларускіх газет. Няхай кожны наш чытач сваім родным і знаёмым распавядае пра іх. Чым шырэй кола нашых чытачоў, тым большае значэнне мае кожнае наша слова, бо гурт людзей да яго прыслухоўваецца, карыстаецца ім з пакуль яшчэ невялікай скарбніцы нашай культуры. Кожны беларус павінен распаўсюджваць друкаванае слова на роднай мове. Хай ён ведае, што яго праца не прападзе задарма, што ён пакладзе цагліну ў велізарны дом культурнага дабрабыту яго народа. Кожны з нас павінен набліжаць светлы дзень для свайго народа. Няма лепш доўгу, як праца ў імя набліжэння праўды і святла. Гэта святы абавязак» [1, с. 79].

Шмат надзей ўскладалі на Сяргея Епіфанавіча беларускія дзеячы, і надзеі гэтыя мелі пад сабою грунт. Юнак падтрымліваў творчыя пошукі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цішкі Гартнага і іншых адстойваў правы беларусаў на развіццё сваёй мовы і культуры, падтрымліваў духоўнае адраджэнне іншых нацый – чувашоў, якутаў, украінцаў.

Свой святы абавязак ён, безумоўна, выканаў. Але да ўсіх жыццёвых цяжкасцяў далася яшчэ адна: юнак даведаўся аб сваёй невылечнай хваробе — чахотцы. Аднаму з знаёмых украінцаў ён пакінуў ліст на беларускай мове: «...Жыццё не вартае таго, каб жыць. У марах жыццё — казка, а справдзі — гніцце раба і вечная незабяспечанасць. Але не думайце, што я дзеля незабяспечанасці ўміраю. Не. Жыць так, як живу я, няма ніякай радасці... Я так люблю жыццё, светласць і красу, ды не на маю долю выпала гэта. Прашчайце... Перадайце шчыры прывет беларусам...» [2, с. 125]. Епіфан Іванавіч паставіў на магіле сына гранітны помнік з надпісам: «Беларускі белетрыст Сяргей Палуян». Але ў нядаўнім матэрыяле ўкраінскага журналіста Валерыя Дружбынскага гаворыцца аб тым, што на магіле пастаўлены помнік у выглядзе ссечанага дрэва і зроблены надпіс: «7 красавіка 1910 года. Тут спачывае прах Сяргея Епіфанавіча Палуяна, які жыў, пісаў і загінуў у Кіеве, але душой сваёй і сэрцам быў заўсёды ў роднай Беларусі».

Літаратура

1. Беларускі Календар. – Вільня : выд. «Нашай Нівы», 1912.
2. Саламевіч, І. Сяргей Палуян : Лісты ў будучыню , 1986. - 41-42, 125 с.
3. Тітко, С. Беларусы пра родную школу / С. Тітко // Святло. – 1912. – красавік – 49 с.